

CZY IL-25 MOŻE STANOWIĆ WSPÓLNE OGNIWO PATOMECHANIZMU ŁĄCZĄCE ASTMĘ I ALERGICZNY NIEŻYT NOSA?

CAN IL-25 CONSTITUTE THE COMMON LINK OF THE PATHOMECHANISM CONNECTING ASTHMA
AND ALLERGIC RHINITIS?

Małgorzata Czarny-Działak¹, Stanisław Głuszek^{2, 3}

¹ Zakład Fizjologii i Patofizjologii, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa
Kierownik Zakładu: dr hab. Marek Kochmański prof. UJK

² Zakład Chirurgii i Pielęgniarstwa Chirurgicznego z Pracownią Badań Naukowych, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa
Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach
Kierownik Zakładu: prof. dr hab. n. med. Stanisław Głuszek

³ Kliniczny Oddział Chirurgii Ogólnej, Onkologicznej i Endokrynologicznej, Wojewódzki Szpital Zespolony w Kielcach
Kierownik: prof. dr hab. n. med. Stanisław Głuszek

STRESZCZENIE

Dzięki immunologii znacznie więcej wiadomo na temat patogenezы chorób alergicznych górnych i dolnych dróg oddechowych. Badania immunologiczne wskazały na istotną rolę cytokin prozapalnych i przeciwzapalnych, zwłaszcza zaś zaburzonej równowagi między nimi na korzyść cytokin prozapalnych. Wiadomo już, że u większości chorych na astmę współistnieje nieżyt nosa, co potwierdza teorię jednej drogi, jednej choroby. Tak więc zapaleniu górnych dróg oddechowych zwykle towarzyszy zapalenie dolnych dróg oddechowych. Interleukina 25 (IL-25) należy do rodziny cytokin z grupy IL-17. Jej znaczenie w patogenezie chorób alergicznych dróg oddechowych nie jest do końca wyjaśnione. Jej rola może okazać się bardzo istotna, z uwagi na jej podwójny mechanizm działania. Z jednej strony jest to cytokina zapobiegająca wyniszczającemu zapaleniu, z drugiej zaś pobudzająca odpowiedź immunologiczną.

Słowa kluczowe: cytokiny, interleukina-25, patogenezа, rokowanie, alergiczny nieżyt nosa, astma oskrzelowa.

SUMMARY

Research work in the last decade resulted in significant evolution of our knowledge about the pathogenesis of inflammatory diseases indicating important role as well as imbalance between pro- and antiinflammatory cytokines. It has already been acknowledged that most patients with asthma suffer from rhinitis, which confirms the theory of – one tract, one disease. Hence, upper respiratory inflammation, is commonly accompanied by lower respiratory inflammation. The role IL-25 in the pathogenesis of inflammatory diseases is unknown. The role of interleukin 25 (IL-25) in the pathogenesis of these diseases may be important. This has a double mechanism of action. On the one hand it is a cytokine which prevents destructive inflammation, on the other hand it stimulates the immune response.

Key words: cytokines, interleukin-25, pathogenesis, prognosis, allergic rhinitis, asthma.

Astma oskrzelowa stanowi problem ogólnoswiatowy. Dane szacunkowe mówią, że choruje na nią około 300 mln osób [1].

Astma jest przewlekłą chorobą zapalną dróg oddechowych, w której uczestniczy wiele komórek i substancji przez nie uwalnianych. Jej kliniczne objawy można kontrolować, stosując właściwe leczenie.

Czynniki etiologiczne astmy oskrzelowej można podzielić na powodujące rozwój astmy (czynniki osobnicze) i wyzwalające objawy kliniczne choroby (czynniki środowiskowe). W patomechanizmie astmy uczestniczą liczne komórki i mediatory. Głównymi komórkami biorącymi udział

w zapaleniu alergicznym są: eozynofile, mastocyty, limfocyty TH2, makrofagi i komórki dendrytyczne, natomiast w ciężkiej astmie neutrofile. Należy pamiętać, że w patogenezie astmy uczestniczą komórki ściany dróg oddechowych. Za najważniejsze mediatory astmy uważane są: chemokiny, leukotrieny cysteinylowe, histamina, tlenek azotu, prostaglandyna D2 i cytokiny. Do głównych cytokin nasilających odpowiedź zapalną należą IL-1b, TNF-a oraz GM-CSF, który wydłuża przeżycie eozynofilów w drogach oddechowych. Ważne w patogenezie astmy są też: IL-4 odgrywająca znamienne rolę w różnicowaniu limfocytów TH2, IL-5 niezbędna do przeżycia eozynofilów

oraz biorąca udział w ich różnicowaniu, a także IL-13 potrzebna do wytwarzania immunoglobuliny IgE [1].

Alergiczny nieżyt nosa (ANN) jest chorobą, na którą cierpi ponad 500 milionów ludzi na całym świecie [2]. Jest on najczęstszą postacią nieinfekcyjnego nieżytu nosa, u osób predysponowanych genetycznie spowodowany jest odpowiedzią IgE zależną od różnorodnych alergenów. Należą do nich zarówno alergeny wziewne środowiska zewnętrznego, jak i domowego, natomiast alergeny pokarmowe wyjątkowo są przyczyną izolowanego ANN. W ANN dochodzi do nacieku zapalnego błony śluzowej nosa przez różne komórki: eozynofile, mastocyty (w zwiększonej liczbie), limfocyty T CD4, komórki Langerhansa oraz do uwalniania przez nie różnorodnych mediatorów – histamin, leukotrienów cysteinylowych, tlenku azotu i cytokiny (IL-5) – są to mediatory uwalniane także w astmie [2].

Wiadomo, że u większości chorych na astmę współistnieje nieżyt nosa. Tak więc zapaleniu dolnych dróg oddechowych towarzyszy zapalenie górnych dróg oddechowych – potwierdza to koncepcję jednej drogi jednej choroby i jest m.in. związane z podobieństwem błony śluzowej nosa i skrzelii [2]. Także u około 40% osób z nieżytem nosa współistnieje astma oskrzelowa, a nawet jeśli nie jest rozpoznana, to występuje nadreaktywność oskrzelii [3]. Ważne jest też, że w astmie oskrzelowej stwierdzono subkliniczne zapalenie błony śluzowej przewodu pokarmowego, w alergii pokarmowej zaś różnie wyrażoną nadreaktywność oskrzelii. Wiadomości te sugerują, że w chorobach alergicznych jest zaangażowany cały układ śluzówkowy [4].

Limfocyty TH2 są kluczowymi komórkami regulującymi procesy alergiczne. Dojrzewają one z limfocytów TH0 pod wpływem IL-4, po aktywacji czynnika transkrypcyjnego STAT6. Wydzielają kluczowe dla reakcji alergicznych cytokiny: IL-4, IL-5, IL-10, IL-13, a także IL-25 [5].

Immunoglobulina IgE – jest produkowana w schorzeniach alergicznych, w odpowiedzi na nieszkodliwe w zasadzie alergeny, przez plazmocyty. Proces dojrzewania limfocytów B wytwarzających IgE i ich przekształcanie się w plazmocyty regulują takie cytokiny jak IL-5 i IL-6, IL-13 [5].

Cytokiny są to cząsteczki o charakterze glikoprotein regulujące wiele czynności życiowych komórek. Uczestniczą zarówno w reakcjach zapalnych, jak i immunologicznych oraz w regulacji krwiotworzenia [5, 6]. Do chwili obecnej zidentyfikowano już sto kilkadziesiąt cytokin. Ich cechami charakterystycznymi są: plejotropia (zdolność do oddziaływania na wiele komórek i wywoływania różnych efektów) oraz redundancja (gdy różne cytokiny wywołują ten sam efekt). Mogą one także działać w stosunku do siebie synergistycznie lub antagonistycznie oraz indukować

kaskady sprzężeń zwrotnych dodatnich i ujemnych. Cytokiny wywierają działanie tylko dzięki obecności na komórkach docelowych swoistych dla nich receptorów. Przenoszą informacje między komórkami zwykle w bardzo małych odległościach i działają na nie wybiórczo (autokrynowo lub parakrynowo); zdarza się jednak, że działają na komórki odległe znajdujące się w innych narządach (działanie endokrynowe). Środowiskiem, w którym przeważa informacja przekazywana za pośrednictwem cytokin, jest miejscowy odczyn zapalny. Wpływają one bowiem w sposób bardzo istotny na procesy zapalenia poprzez: syntezę białek ostrej fazy (IL-1, IL-6), regulację ekspresji cząsteczek adhezyjnych na komórkach śródbłonna, indukcję syntezy prostaglandyn, a przede wszystkim aktywację komórek uczestniczących w zapaleniu. Cytokiny z uwagi na ich mechanizm działania można podzielić na prozapalne, np. IL-1, IL-6, IL-8, IL-15, IL-17, IL-18 i przeciwzapalne, np. IL-10, IL-13, IL-14 [5].

Dominacja cytokin prozapalnych doprowadza do uogólnienia się reakcji zapalnej, natomiast przewaga cytokin przeciwzapalnych doprowadza do rozwoju odpowiedzi przeciwzapalnej – hamującej proces rozwoju zapalenia. Istnieje wiele sposobów zabezpieczenia organizmu przed nadmierną produkcją cytokin: brak aktywacji procesu transkrypcji i translacji, część z nich produkowana jest w formie nieaktywnych biologicznie prekursorów, wydzielanie wielu cytokin zależy od obecności proteaz, poprzez obecność antagonistów receptorów oraz neutralizację cytokin po związaniu z rozpuszczalnymi receptorami [5]. Dzięki tym mechanizmom najczęściej procesy zapalno-immunologiczne kończą się eliminacją czynnika chorobowego, naprawą uszkodzeń i wygaszeniem procesu zapalno-immunologicznego. Jednak gdy równowaga między cytokinami pro- i przeciwzapalnymi zostaje zakłócona na korzyść tych pierwszych, następuje dominacja procesu zapalnego. Jeśli trwa to dłuższy czas, proces zapalny przechodzi w przewlekły. Tak się dzieje m.in. w astmie oskrzelowej.

IL-25 należy do rodziny cytokin z grupy IL-17, wykazujących plejotropowy mechanizm działania. Jej receptorem jest receptor IL-17RB. Wysoką ekspresję tego receptora stwierdza się na takich komórkach jak: naiwne i aktywne CD4+ invariant tzw. iNKT [7].

IL-25 znana jest też pod nazwą IL-17E. Do rodziny IL-17, oprócz IL-17E należą też: IL-17B, IL-17C, IL-17D, IL-17F – każda z nich charakteryzuje się pewną swoistą odrębnością działania [5].

IL-25 wydzielana jest przez limfocyty pomocnicze Th2 i mastocyty (to sugeruje, że komórki te mają wpływ na odpowiedź Th2 poprzez produkcję IL-25) [8]. Hamuje ona IL-1 i IL-23 [9], natomiast indukuje produkcję innych cytokin takich jak IL-4, IL-5, IL-13

oraz eotaksyny w różnych tkankach, zwłaszcza przez limfocyty Th2, działając na nie autokrynowo i parakrynowo [10]. To stymuluje ekspresję eozynofilów i produkcję IgE, w konsekwencji doprowadzając do rozwoju reakcji alergicznych.

Stwierdzono, że IL-25 poprawia powierzchnię regulacyjną ICAM-1 i działa hamująco na ICAM-3 i L-selektyne eozynofilów w zależności od ilości samej interleukiny IL-25. W związku z jej wpływem na ICAM-1 ułatwia ona proces diapedezy granulocytom obojętnochłonnym (neutrofilom), których napływ i aktywacja są istotnymi czynnikami w patogenezie astmy ciężkiej. Stwierdzono, że po zastosowaniu przeciwciała skierowanego przeciw cząsteczce adhezyjnej (ICAM-1) zmniejsza się napływ neutrofilów do dróg oddechowych. IL-25 przedłuża też czas przeżycia granulocytów kwasochłonnych, kluczowych komórek w procesie zapalnym w astmie. Mechanizm jej działania polega na aktywacji jądrowego NF-κB oraz drogi przez p38 MAPK, JNK [11]. W mechanizmie tym pobudza także wytwarzanie IgA, co może mieć wpływ na odporność śluzówkową (immunoglobulina ta pełni bowiem główną rolę w procesie odporności śluzówkowej) [5]. Interleukina IL-25 bierze udział w przewlekłym zapaleniu zwłaszcza w przewodzie pokarmowym oraz indukuje stan zapalny w płucach i drogach oddechowych [12]. Wiadomo już, że kontroluje typ 2 odpowiedzi immunologicznej i ważna jest zwłaszcza jej rola w kontroli inicjacji i ciężkości przebiegu odpowiedzi Th-2. Następuje to poprzez inne cytokiny: IL-4, IL-5, IL-13. Wiadomo, że przewaga TH2 nad TH1 jest charakterystyczna dla schorzeń alergicznych [12]. Ma ona podwójny mechanizm działania. Z jednej strony jest cytokiną zapobiegającą wyniszczającemu zapaleniu – hamowanie rozwoju przewlekłych chorób zapalnych, z drugiej zaś pobudza odpowiedź immunologiczną, a tym samym sprzyja np. rozwojowi takiej choroby zapalnej, jak astma i innym chorobom alergicznym. Działanie IL-25 jest dobrze poznane na modelu zwierzęcym, natomiast jej mechanizm działania u ludzi wymaga dalszych badań [11]. Jego znajomość może mieć znaczenie w nowym podejściu terapeutycznym w leczeniu astmy.

Leczenie

Astma jest przewlekłą chorobą zapalną dróg oddechowych, a alergiczny nieżyt nosa jest związany z zapaleniem błony śluzowej nosa. Zarówno w leczeniu astmy ANN jednym z najważniejszych działań jest leczenie przeciwzapalne, a leki przeciwzapalne są najbardziej efektywne [2]. W obecnych wytycznych poleca się podejście tradycyjne do leczenia astmy, to jest leczenie przewlekłego zapalenia – przy pomocy sterydów zwłaszcza wziewnych, leków antyleuko-

trienowych [1]. W leczeniu ANN wykorzystuje się różne leki, ale sterydy wziewne są najsilniejsze i likwidują większość objawów [2]. Być może w przyszłości będzie można posłużyć się innym wzorcem leczenia – cytokinami oraz przeciwciałami przeciwko tym cytokinom. Jedną z nich może się okazać IL-25 jako cytokina stymulująca produkcję IL-4, IL-5 i IL-13 oraz eotaksyny. IL-4 i IL-13 wywołują wzmożoną produkcję IgE, natomiast IL-5 indukuje wzrost, różnicowanie eozynofilów oraz przedłuża ich przeżycie, razem z eotaksynami stymuluje ekspansję eozynofilów, działając na nie chemotaktycznie [5]. W związku z tym cytokiny te są kluczowymi cytokinami w procesie zapalenia alergicznego.

Skłania to do zadania sobie pytania czy choroby zapalne dotyczące pojedynczego układu, tak jak astma, nie są wyrazem uogólnionej reakcji zapalnej. W przypadku POCHP (przewlekłej obturacyjnej choroby płuc) już udowodniono, że jest to schorzenie ogólnoustrojowe, co podkreślają obecne wytyczne, np. GOLD [13]. Wydaje się, że zarówno w astmie oskrzelowej, jak i alergicznym nieżycie nosa zaangażowany jest cały układ śluzówkowy. Przemawia za tym fakt, że aż u ponad 80% osób z astmą współwystępuje nieżyt nosa, oraz że około 40% alergicznych nieżytych nosa (ANN) przechodzi w astmę oskrzelową, a w ANN stwierdzono nadreaktywność oskrzeli [2]. A jak wiadomo, u podłoża nadreaktywności leży proces zapalny. Także w alergii pokarmowej stwierdza się cechy nadreaktywności oskrzeli. Wszystko to zdaje się wskazywać na zaangażowanie w każdym z tych schorzeń alergicznych całego układu śluzówkowego.

Jeśli tak jest, to czy cytokin odgrywających kluczową rolę w tym zapaleniu nie można wykorzystać przy próbach leczenia – nie tylko astmy, ale i innych schorzeń alergicznych, czy ich zastosowanie np. w alergii pokarmowej i w alergicznym nieżycie nosa nie zapobiegłoby tzw. marszowi alergicznemu?

Biorąc pod uwagę, że IL-17 oraz jej izoforma IL-25, są jednymi z ważniejszych w rozwoju zapalenia w astmie – może na tym poziomie należy szukać odpowiedzi na pytanie „jak leczyć”.

PIŚMIENNICTWO

- [1] Światowa strategia rozpoznawania, leczenia i prewencji astmy. Medycyna Praktyczna – wydanie specjalne 2007; 1: 21–27.
- [2] Alergiczny nieżyt nosa i jego wpływ na astmę. *Alergia Astma Immunologia* S1/08: 57–82.
- [3] Mędrała W. Badanie nadreaktywności oskrzeli. W: *Podstawy Alergologii*. Red. W. Górnicki Wydawnictwo Medyczne, Wrocław 2006; 124.

- [4] Bartuzi Z. Dolny odcinek układu oddechowego w alergii na pokarmy. W: *Alergia na pokarmy*. Red. Z. Bartuzi. Mediton Oficyna Wydawnicza, Łódź 2006; 119–120.
- [5] Gołąb J, Jakóbisiak M, Lasek W. *Immunologia*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005; 198–221.
- [6] Czarny-Działak M, Głuszek S. Stężenie IL-17 w surowicy w przebiegu ostrego zapalenia trzustki z uwzględnieniem stopnia ciężkości choroby. *Gastroenterology Review* 2009; 1: 32.
- [7] Stock P, Lombardi V, Kohlrautz V et al. Introduction of airway hyperreactivity by IL-25 is dependent on a subset of invariant NKT cells expressing IL-17RB. *J Immunol* 2009; 182: 5116–5122.
- [8] Wang YH, Liu YJ. Thymic stromal lymphopoietin, OX40-ligand, and interleukin-25 in allergic responses. *Clin Exp Allergy* 2009; 39: 798–806.
- [9] Miossec P, Korn T, Vijay K et al. Interleukin-17 and Type 17 Helper T Cells. *N Engl J Med* 2009; 361: 888–898.
- [10] Hurst SD, Muchamuel T, Gorman DM. New IL-17 family members promote Th1 or Th2 responses in the lung: in vivo function of the novel cytokine IL-25. *J Immunol* 2002; 169: 443–453.
- [11] Graczyk M, Bartuzi Z. Zapalenie eozynofilowe przewodu pokarmowego – rola komórek kwasochłonnych. *Przegląd Gastroenterologiczny* 2007; 2 (5): 230–234.
- [12] Barlow JL, McKenzie AN. IL-25: A key requirement for the regulation of type-2 immunity. *Biofactors* 2009; 35: 178–182.
- [13] Światowa strategia rozpoznawania, leczenia i prewencji przewlekłej obturacyjnej choroby płuc. *Medycyna Praktyczna – wydanie specjalne* 2007; 2: 13–14.

Adres do korespondencji:

dr n. med. Małgorzata Czarny-Działak
Wydział Nauk o Zdrowiu UJK
25–317 Kielce, al. IX Wieków Kielc 19
e-mail: drmczarny@interia.pl
tel. 602 570 179